

► „Modernisering og tradition“

I løbet af 1800-tallet og i begyndelsen af det følgende århundrede, skete der en meget stor forandring af de europæiske samfund. En forandring, der ofte betegnes som en overgang, til "det moderne". Det skete også i Slesvig-Holsten og i det sydlige Danmark.

Moderniseringen omfattede en lang række forhold; demografiske, kulturelle, økonomiske og politiske. Befolkningstallet steg voldsomt, især i byerne. Adelen mistede betydning, og borgerskabet og bondestanden vandt frem. Gruppen af industri- og landarbejdere steg voldsomt, og det øgede den sociale ulighed betydeligt.

Temaet giver mulighed for at gå i dybden med forandringerne i samfundet i 1800-tallet med hensyn til konsekvenserne for forskellige befolkningsgrupper. Bearbejdningen af temaet giver indsigt i, hvordan moderniseringen af Syddanmark og Slesvig-Holsten foregik, og hvordan det var med til at forandre samfundet. Temaet giver indblik i, hvordan de store samfundsmæssige teoretikeres tanker udmøntede sig i Slesvig-Holsten og Syddanmark, og dermed forandrede befolkningens levevilkår sig i takt med udviklingen.

Temaet modernisering og tradition er delt op i 7 moduler, som ser på begrebet: *modernitet* og hvilken indflydelse, det fik på de forskellige samfundslags muligheder og vilkår for at påvirke deres egen situation.

Moderniseringen i Europa

- Europa blev moderniseret fra midten af 1700-tallet og i de følgende par århundreder. Det er der enighed om inden for de forskellige videnskaber. Moderniseringsopfattelsen er blevet kritiseret stærkt, men det kan konstateres, at de europæiske samfund ændrede sig markant fra midten af 1700-tallet.

Befolkningsvækst og urbanisering

- I løbet af 1800-tallet, og i begyndelsen af det følgende århundrede, steg befolkningstallet i regionen voldsomt. Det satte landbrugssamfundet under pres, og mange mennesker valgte at tage til byerne for at arbejde. Følgen af dette var, at især byerne voksede markant.

Adelens dominans brydes

- Adelens dominans blev i løbet af 1800-tallet formindsket. Politisk overtog borgerskabet, bondestanden og arbejderne efterhånden den dominerende rolle. Økonomisk klarede adelen sig fortsat godt – men den blev alligevel overhalet af det ekspanderende borgerskab i byerne.

Bondestanden i spidsen

- Bondestanden udviklede sig meget markant i løbet af det 19. århundrede. Den blev efterhånden en økonomisk og politisk dominerende stand. Der

var dog en meget stor økonomisk forskel fra de største gårdmænd til de mindste husmænd.

Landarbejdere og tyende

- I løbet af 1800-tallet opstod en stor gruppe jordløse landarbejdere. Andre havde gård med så lidt jord, at de var nødt til at arbejde på godserne eller for de større gårdmænd. Forholdene for landarbejderne var dårlige. Især forholdene for de mange sæsonarbejdere, som hvert år arbejdede i marken i sommerhalvåret.

Borgerstanden – handel og industri

- Borgerskabet i regionen udviklede sig kraftigt fra midten af 1800-tallet. Langt flere mennesker var blevet en del af borgerskabet, og klassens indtjening og velstand steg meget betydeligt. Borgerskabet havde omkring år 1900 en helt dominerende politisk og økonomisk indflydelse i byerne.

Industriarbejdere

- Under industrialiseringen voksede antallet af arbejdere i byerne voldsomt. Deres arbejdsforhold var ofte meget dårlige og deres boliger normalt kolde og usunde. Først efter år 1900 blev forholdene for alvor bedre.

Modulerne kan stå alene hver for sig eller bruges som en helhed i undervisningen. Det er f.eks. muligt at koncentrere sig udelukkende om modernitetsbegrebet eller om befolkningsvæksten og urbaniseringen. Der er desuden mulighed for at se på udviklingen i de forskellige samfundslag ved at kombinere de forskellige moduler.

Forslag til brug i undervisningen:

Modernisering og tradition giver mulighed for at gå i dybden med samfundsforandringerne i 1800 - tallet, der har været medvirkende til, at regionen udviklede sig til et industrisamfund. Temaet har mange indfaldsvinkler og kan tilrettes individuelt til undervisningsforløbet. Mulige undervisningsforløb kunne være:

- Som start på temaet kunne man se på begrebet *modernitet* og dets betydning for udviklingen af Slesvig-Holsten – Syddanmark i 1800-tallet.
- Derudover kan der ses på, hvordan urbaniseringen foregik og konsekvenserne for befolkningssammensætningen, jf. modulet om befolkningsvækst og urbanisering.
- Materialet kan desuden anvendes til at arbejde med betydningen af landboreformerne for udviklingen på landet, jf. modulerne om modernitet, bondestanden og landarbejdere.
- Samfundsomvæltningerne i 1800-tallet, baggrunden for de store sociale forandringer, og deres betydning for de forskellige samfundslag, kan

diskuteres ud fra materialet og derved give et indblik i forandringsprocesserne, der foregik i regionen.

Materialets omfang og dybde giver flere differentierede bearbejdningsmuligheder, således at det bliver muligt at arbejde individuelt og i grupper med temaet. Materialet kan bearbejdes på flere måder, hvilket giver en rig mulighed for fordybelse og fremlæggelse af forskellige problemstillinger, individuelt eller i grupper. Brugen af IT-midlet kan gennem et relevant tilbud af skriftlige og audiovisuelle kilder give mulighed for indgående fordybelse i temaet. Derudover kan arbejdet med materialet bruges til at nå flere af trinmålene.

- Eleverne kan lære om **årsager, forandrings- og udviklingsprocesser** i den regionale historie.
- Gennem arbejdet med temaet om *modernitet og tradition* kan eleverne lære at **forklare og beskrive sammenhængskronologien** mellem forandringsprocessen i Danmarks historie og modernisering af Slesvig-Holsten, samt redegøre for **konsekvenserne** for de forskellige samfundslag
- Skoleelever kan også lære at **perspektivere** forandringerne i 1800-tallet i regionen med den almindelige udvikling i Europa. Det kan bl.a. ses i modulet om "Moderniseringen i Europa".

Tillægsmateriale.

Udover brugen af online ressourcerne i undervisningen findes der ekstramateriale, som kan bruges i undervisningen. Til temaet, *modernisering og tradition*, indeholder materialet oversigtsgrafer med udviklingen i befolkningstæthed, beskæftigelse, godser og erhvervsudvikling i Slesvig-Holsten, Ligeledes er der billeder, som viser udviklingen i landbruget og andre erhverv, samt forandringer i boligforhold. Tillægsmaterialet koncentrerer sig i første omgang om befolkningsudviklingen og udviklingen indenfor hovederhvervene i Slesvig-Holsten, og det kan bruges som uddybende materiale med hensyn til moderniseringen af udviklingen i Slesvig-Holsten.

Derudover.

Med udgangspunkt i arbejdet med webstedet giver temaet flere fordybende bearbejdningsmuligheder i form af spændende, overskuelige projekter, der er lige til at gå til.

Forandringer i landbruget og industrialiseringen fik stor betydning for udviklingen i Slesvig-Holsten og Syddanmark og de ændrede vilkårene for de eksisterende samfundslag. Samtidig ændrede de den sociale status for flere grupper i samfundet. Moderniseringen har efterladt sig synlige spor i lokalsamfundet.

Interessante problemstillinger kunne være: Hvilken indflydelse havde moderniseringen af befolknings sammensætningen og befolkningstætheden i regionen? Hvad betød moderniseringen for dagliglivet i landsbyerne? For yderligere fordybelse kan f.eks. artiklerne af Hyldtoft, Johansen og Nielsen anbefales. Et større overblik over relevant litteratur kan fås gennem litteraturlisten i de enkelte moduler, der giver mulighed for yderligere fordybelse.

